

smislu Crkva jest i mora ostati događanje vjere. Paglia ovdje ističe da ona ima svoj objektivni vid (objava i sadržaji vjere) ali i subjektivni – (osobna vjera kao čin njihova prihvaćanja). Oba su vida potrebna te konvergiraju jedan s drugim (usp. str. 174–184). Iako bi se očekivalo da će Paglia upravo završne dijelove knjige posvetiti daljnjem pojašnjenju, da ne kažemo obrani tih istina, on, zanimljivo, podastire nekoliko poglavlja koja se ponovno tiču specifično egzistencijalnog momenta vjere kao što su: smrt, uskrsnuće, religije i siromasi i to upravo u perspektivi zajednice vjernika tj. Crkve (usp. str. 189–233). To se, s obzirom na čitavu strukturu djela, čini potpuno opravdanim i logičnim, jer ljubav prema bližnjemu i siromasima općenito jest bitno teološko, a ne tek jednostavno etičko pitanje, kako to dobro ističe Paglia. Pokazuje to sigurno papa Franjo, ali, ne zaboravimo, na jednak način i papa Benedikt XIV. u svojoj enciklici *Deus caritas est*: »Ljubav prema bližnjemu ukorijenjena u Božjoj ljubavi prije svega je zadaća svakog pojedinog vjernika, ali je i zadaća za cijelu crkvenu

zajednicu. [...] Ljubav za Crkvu nije vrsta socijalne pomoći koju bi se moglo prepustiti i drugima nego pripada njezinoj naravi i neizostavni je izraz same njezine biti« (str. 223).

Djelo koje netom izložismo može biti poučno i od koristi svima koji žele dublje i kvalitetnije upoznati vlastitu kršćansku vjeru. U njemu nećemo naći skokovitih zaključaka, upitnih teza ni upornog navođenja vode na vlastiti, vjernički mlin. Svjestan činjenice da tijekom čitava djela »govori prijatelju koji ne vjeruje« naš se autor osim kao teolog pokazuje i kao vrsni pastoralni djelatnik, koji teološke principe i normative pretače na razborit i suvremenom čovjeku prihvatljiv način. Poanta nije dakle da teološki i moralni principi u pastoralu gube svoju težinu te djeluju olabavljeno, već ta da predstavljaju uporište koje drži osobu vjernika u postmodernom svijetu, koji sve manje želi čuti za obvezu i istinu. Pogotovo u njihovu vjerničko-teološkom smislu. Paglia je to i više nego uspješno pokazao u svojem djelu.

Stjepan Radić

Bojan ŽALEC, *Genocide, Totalitarianism and Multiculturalism. Perspectives in the Light of Solidary Personalism*, Lit Verlag, Zürich, 2015., 120 str.

Bojan Žalec, slovenski filozof, profesor na Teološkom fakultetu u Ljubljani, autor je brojnih znanstvenih, uredničkih i prevoditeljskih radova (na slovenski je jezik s njemačkog preveo *Kategorienlehre* Franza Brentana, a s engleskog *Malaise of Moder-*

nity Charlesa Taylora, što su ujedno i prvi prijevodi tih autora na slovenski jezik). Autor je četiriju monografija: *Reprezentacije: od pojavov k stvarnosti* (1998.), *Spisi o Vebru* (2002.), *Doseganje dobrega* (2005.) i *Človek, morala in umetnost: uvod v filozofsko*

antropologijo in etiko (2010.). Posljednja knjiga *Genocide, Totalitarianism and Multiculturalism. Perspectives in the Light of Solidary Personalism* sastoji se od četiriju poglavlja, odnosno zasebnih radova. U prvom radu, »Genocide as Social Death: A Comparative Conceptual Analysis«, nakon što se isprva ukazalo na nedostatnost pravnih definicija, genocid se objašnjava pomoću koncepta »socijalne smrti« (*social death*). Taj je koncept aktualizirala filozofkinja Claudia Card knjigom *Confronting Evils. Terrorism, Torture, Genocide* (2010.), a preuzela ga je iz knjige Orlanda Pattersona *Slavery and Social Death* (1982.). Osnovne značajke »socijalne smrti«, koje ističe Žalec na tragu Claudie Card, su sljedeće: genocid je ekstremni oblik »socijalne smrti«; intencionalnost »socijalne smrti« središnje je zlo genocida; genocid se od masovnog ubojstva razlikuje upravo po prisutnosti »socijalne smrti« (fizičko ubojstvo članova određene grupe nije, dakle, distinktivno obilježje genocida). Genocidom se uništavaju posebne veze, odnosi i socijalne strukture koje su životno važne za određenu zajednicu. U radu se također navode zajednice koje su najčešća meta genocida, zatim se promišlja tvrdnja da je genocid etički opterećen koncept i njegove implikacije (primjerice, je li »socijalno usmrćivanje« grupa poput Ku Klux Klana genocidalno?) Nadalje se analiziraju fenomeni blisko povezani s genocidom, kao što su: zločin protiv humanosti, totalitarizam, terorizam, etničko čišćenje, masovno silovanje. Što je genocid, očito je važno pitanje – poentira autor. Da bismo

na to pitanje odgovorili nisu dostatne pravne i slične definicije, iako su i one važne, nego razvijeni koncepti.

U drugom radu, »Nazism and Stalinism in the Light of Kierkegaard's Thought«, autor pokušava odgovoriti na pitanje kako studiranje djela danskog filozofa Sørenea Kierkegarda može pomoći boljem razumijevanju društvenopolitičkog života. Točnije, kroz kierkegardovsku prizmu analiziraju se fenomeni nacizma i staljinizma koji, prema Žalecu, nisu samo politički nego i snažno religijski obilježeni fenomeni. U temelju je tih analiza inovativna i iluminativna interpretacija nacizma i staljinizma američkog teologa Charlesa Bellingerera, koji se u svojim interpretativnim nastojanjima oslanjao na Kierkegardove pojmove tjeskobe (koja je za Kierkegarda »simpatična antipatija« i »antipatična simpatija«) i egzistencijalnih stadija (estetski, etički i religiozni). Prema Bellingeru, nacizam je primjer ekstremne patologije estetskog stadija i tjeskobe prije dobra, a staljinizam je primjer ekstremne patologije etičkog stadija i tjeskobe prije zla. Iz pronicljivih Bellingerovih interpretacija može se, napominje Žalec, uz mnoge zajedničke crte, uvidjeti razlika između nacizma i staljinizma te važnost Kierkegarda za dublje razumijevanje političkog nasilja i zločina.

U trećem radu, »Multiculturalism, Liberalism and Christianity: Some Elucidations [Concerning Europe]«, kojim se pokušava objasniti različitost razumijevanja pojma *multikulturalizam*, Žalec

se uvelike oslanja na knjigu *Democracy in Europe* (2000.) Larryja Seidentopa. Ističe se da je važno ponovno razmotriti ideju multikulturalnosti da bismo mogli neke njezine aspekte konačno odbaciti, a neke prihvatiti. U središnjem dijelu rada analiziraju se štetni utjecaji nekih oblika multikulturalizma na demokraciju u Europi i na budućnost Europske unije općenito. Pritom se autor osvrće i na ulogu kršćanstva i koncept identiteta, kao nešto što ujedno povezuje ljude jedne s drugima i diferencira ih jedne od drugih. Multikulturalizam je, napominje autor, opasan jer nas sprečava pri zadobivanju ispravne slike identiteta bez koje ne možemo ispravno djelovati. Za razumijevanje europskoga liberalnog identiteta, smatra Žalec, potrebno je posvijestiti činjenicu da je liberalizam zapravo »sekularno dijete kršćanstva«. Znatna dio rada posvećen je objašnjenju utilitarnog stava prema multikulturalizmu i njegovim implikacijama. Prema autoru, postoji stanovito podudaranje utilitarizma i »nivelirajućeg multikulturalizma« (*levelling multiculturalism*): za utilitarizam su sve želje jednake vrijednosti, a za »nivelirajući multikulturalizam« sve su kulture jednake. Autor se dotiče i fenomena kristofobije u Europi.

U četvrtom, posljednjem, radu, »The Case of Slovenia from the Point of View of the Theory of Citizenship«, autor predstavlja nekoliko osnovnih koncepata teorije građanstva (*citizenship*) i primjenjuje ih na slovensko društvo, pri čemu je u obzir uzeo i slovensku povijest od 1941.

do 1990. godine. Pozornost se posvećuje trima društvenim vrlinama neophodnim za modernu liberalnu demokraciju: civiliziranost (*civility*), sposobnost odupiranja centrima moći i javni razbor (*public reason*). Srž posljednje vrline (*public reason*) sposobnost je za dijalog. Njega onemogućavaju nasilje i strah. Prema Žalecu, spomenute tri političke vrline nisu dostatno razvijene, odnosno kultivirane u suvremenom slovenskom društvu, koje je još uvijek obilježeno »talogom prošlosti«. Radom se stoga nastoji pridonijeti njihovom razvoju. Fokalno mjesto i »osnovna etička mjera« Žalčevih studija jest ono što on, već na početku prvog rada (str. 19), naziva solidarnim personalizmom (*solidary personalism*), koji je pronašao u kršćanskoj vjeri i intelektualnoj tradiciji (S. Kierkegaard, F. Brentano, E. Mounier, H. Arendt, N. Berdiaev, M. Buber, F. Veber, M. Kormar, E. Voegelin, A. MacIntyre, C. Taylor, M. Nussbaum, L. Irigaray, M. Heidegger, H. Dreyfus, E. Lévinas, Z. Bauman). Nihilizam, koji izjednačava sve intelektualne horizonte, i instrumentalizam, u koji se nihilizam zapravo uobičajeno transformira, prema Žalecu su antipodni oblici solidarnog personalizma. Ono, pak, što leži u srcu radikalnog zla, ističe Žalec, jest »eliminacija« transcendencije ljudske osobe, njezino odbacivanje i negacija.

Žalec je u odlučnom uvodu objasnio zašto se bavio temama genocida, totalitarnih sustava, multikulturalizma, liberalizma, identiteta, političkih vrlina i sl. Također je pojasnio i zašto su u posljed-

njih desetak i više godina pomirene sržne teme njegovih interdisciplinarnih istraživačkih projekata, kao i njegovih kolega: opraštanje, empatija, dijalog, solidarnost, etika sjećanja i sl. Naravno, naznačene teme ne tiču se samo Republike Slovenije, nego su presudne za svako društvo.

Za Žaleca je ova knjiga filozofska budući da on smatra da filozofija ima dva temeljna cilja: prvo, uvođenje novih koncepata i konceptualnih distinkcija, bez kojih je naše mišljenje slijepo čak i

za izuzetno važna razlikovanja; drugo, potrebu za provjeravanjem, testiranjem, kontroliranjem ispravnosti i utemeljenosti našeg mišljenja. To uvjerenje Žalec ponavlja u svim svojim radovima. Dakle, temeljna je namjera Bojana Žaleca da svojom novom knjigom pridonese boljem konceptualnom razumijevanju fenomena kao što su genocid, totalitarizam, »nivelirajući multikulturalizam« i sl., a time i njihovu nadvladavanje.

Krešimir Šimić

Stjepan KRASIĆ, *The international scope of the national language: Croatian as one of six world languages*, Matica hrvatska – ogranak Dubrovnik, Dubrovnik, 2011., 99 str.

The international scope of the national language: Croatian as one of six world languages knjiga je autora Stjepana Krasića, koju je izdao dubrovački ogranak Matice hrvatske u siječnju 2011. godine, u nakladi od pet stotina primjeraka posebnog izdanja na engleskome jeziku. Uredila ju je nedavno preminula dugogodišnja predsjednica tog ogranka, profesorica Ivana Burđelez, a na engleski jezik prevela Janet Tuškan.

Na prvi bi se pogled moglo činiti da je izdanje knjige na engleskom jeziku, u usporedbi s postojećim srodnim djelima autora Krasića (*Pape i hrvatski književni jezik u XVII. stoljeću*, koja je izašla 2004. godine na 159 stranica i *Počelo je u Rimu. Katolička obnova i normiranje hrvatskoga književnog jezika u XVII. stoljeću*, izašla 2009. godine na 575 stranica,

te drugim njegovim djelima, koja su dosad naišla na brojne stručne osvrte) skovano usputno i da se u dosadašnje tri godine nije pobudio interes za njezin prikaz. Iako se knjiga sastoji od devedeset i devet stranica te je vrlo pregledno sročena, nedostaje joj pregled sadržaja, bibliografije i priloga, što pridonosi dojmu neuhvatljivosti i nedovršenosti. U knjizi se ne spominju podatci o njezinu autoru, već započinje uvodnim djelom na četiri stranice, nakon čega, prije zaključka, dolazi sljedećih pet poglavlja: »Hrvatski jezik u europskom kontekstu srednjega vijeka«, »Vjerski preokret u Njemačkoj i pitanje narodnih jezika«, »Katolička obnova i njen odnos s narodnim jezicima«, »'Ilirski' jezik kao obvezni predmet na europskim sveučilištima« i »Gdje se govorio 'ilirski' jezik?« Neza-